

Senter for forskning på
**sivilsamfunn &
frivillig sektor**

Økonomi, frivillig arbeid og deltakelse i den frivillige kultursektoren

Dag Wollebæk

Forsker II
Rokkansenteret/
Senter for forskning på sivilsamfunn og frivillig sektor

Karl Henrik Sivesind

Forsker I
Institutt for samfunnsforskning/
Senter for forskning på sivilsamfunn og frivillig sektor

Notat, 10-01-2011

Innledning

Kulturdepartementet bestilte 3.11.2010 et bakgrunnsnotat til arbeidet med stortingsmelding om kultur, inkludering og deltakelse. Meldingen skal ta utgangspunkt i kultur som ressurs i utviklingen av velferdssamfunnet. I denne sammenheng ønsket departementet mer kunnskap om frivillig sektors samfunnsøkonomiske betydning, om frivillig arbeid innen kultursektoren, og medlemsbasis og medlemskapets stilling innen den frivillige kultursektoren og motivasjon og holdninger innen den frivillige kultursektoren.

I dette notatet belyser vi temaene ovenfor ved hjelp av data samlet inn ved Senter for forskning på sivilsamfunn og frivillig sektor. I den første delen tar Karl Henrik Sivesind for seg sysselsetting og økonomi innen ICNPO-kategori 1100 (kunst og kultur). I den andre delen analyserer Dag Wollebæk status for og endringer i befolkningens frivillige innsats og deltakelse på kunst- og kulturfeltet.

Sysselsetting og økonomi

Karl Henrik Sivesind

De viktigste kildene til data om sysselsetting og økonomi i frivillige kunst- og kulturorganisasjoner er Satellittregnskap til nasjonalregnskapet for ideelle og frivillige organisasjoner 2006-2008, Hopkinsundersøkelsene 1997 og 2004 og Lokallagsundersøkelsen 2009 (gjennomført av Senter for forskning på sivilsamfunn og frivillig sektor). I tillegg er Hordalandsundersøkelsene, som er totalkartlegginger av foreningslivet i Hordaland gjennomført i 1980, 1990, 2000 og 2009, viktige for å analysere endringer på lokallagsnivået.

Lokallagsundersøkelsen 2009 er en kartlegging av alle lokale og regionale foreninger i 19 kommuner og to bydeler i Oslo, samt 23 kommuner fra den siste Hordalandsundersøkelsen. Undersøkelsen er gjennomført av Senter for forskning på sivilsamfunn og frivillig sektor. 815 organisasjoner bare innen kunst- og kulturfeltet svarte på spørreskjemaet. Svarene er vektet på en måte som skaper et representativt bilde av lokalt foreningsliv i Norge som helhet.

Kunst og kultur (ICNPO-kategorien 1 100), slik feltet er definert i FNs "Handbook on Non-Profit Institutions in the System of National Accounts", omfatter i norsk sammenheng bl.a. korps, kor, orkestre, folkedans, ulike typer festivaler, historie og husflidslag, museer og samlinger, samt ikke-kommersielle teater, film, kunst og litteraturaktiviteter. For at en organisasjon skal regnes med i frivillig (nonprofit) sektor må den ikke viderefordre overskudd til eiere eller andre formål, den må ikke være underlagt offentlig styring (f.eks. gjennom offentlig oppnevnt flertall i styret), den må ha en egen styringsstruktur, samt at medlemskap eller deltakelse ikke skal være lovpålagt eller obligatorisk. I Norge bruker SSB FN-håndboken til å utarbeide et satellittregnskap til nasjonalregnskapet for ideelle og frivillige organisasjoner.¹ Foreløpig er årene 2006-2008 dekket. FN-håndboken er på mange måter en videreføring av Johns Hopkins Comparative Nonprofit Sector Project, der også Norge deltok (med data fra 1997 og 2004) (Sivesind 2007; Sivesind, Lorentzen, Selle & Wollebæk 2002; Sivesind et al. 2004) noe som gjør det mulig å se på endringer fra 1997 til 2008.

Satellittregnskapet viser at *antall årsverk betalt arbeid* utført innen kunst- og kulturorganisasjoner har økt fra 3 348 i 2006 til 3 743 i 2008, dvs. en økning på 7.3 prosent. Dette er en sterkere vekst enn i frivillig sektor som helhet, som økte med 3.1 prosent.

¹ Se <http://www.ssb.no/orgsat/>

Produksjonen innen kunst og kulturorganisasjoner har økt fra 3 986 til 5 048 millioner, dvs. en økning på 15.0 prosent. Dette er også en økning som er sterkere enn for frivillig sektor som helhet, som økte med 8.5 prosent.

Går vi lenger tilbake og ser på Hopkinsundersøkelsen fra 1997, var antall utførte årsverk 3 550. Dette er nesten på samme nivå som i nasjonalregnskapet for 2008. I Hopkinsundersøkelsen fanget man imidlertid i større grad opp lokallagsnivået ved å trekke inn tall fra Hordalandsundersøkelsen. I Hopkinsundersøkelsen fra 2004, som ble brukt i Frivillighetsmeldingen, var utførte årsverk 3 760, dvs. en økning på 5.9 prosent fra 1997 mens frivillig sektor som helhet bare vokste med 4.3 prosent (Sivesind 2007; Stortingsmelding nr. 39 2006–2007). Driftskostnadene på kunst og kulturfeltet økte fra 2 018 til 3 167 millioner i samme periode, også det en sterkere prosentvis vekst enn i resten av frivillig sektor.

Alt tyder derfor på at kunst- og kulturorganisasjoner har hatt en positiv utvikling fra 1997 til 2008 som har vært sterkere enn for frivillig sektor som helhet både når det gjelder sysselsetting og økonomi. Veksten i frivillig sektor generelt har imidlertid vært svakere enn i samfunnet forøvrig. Driftskostnadene gikk ned fra 4.4 til 3.6 prosent av BNP i fastlands-Norge fra 1997 til 2007 (Wollebæk & Sivesind 2010).

I Tabell 1 ser vi på hvor stor andel ulike kategorier organisasjoner hadde av driftskostnader, betalt sysselsetting og frivillig arbeid i frivillig sektor i 2008. Tallene her hentet fra satellittregnskapet. Kultur- og fritidsfeltet, som i tillegg til kunst og kultur inkluderer idrett, hobby og fritid, er dominerende når det gjelder frivillig arbeid med hele 55 prosent av alle utførte timer omregnet til fulltidsårsverk. Når det gjelder betalt sysselsetting og driftskostnader, er imidlertid velferdsfeltet dominerende med henholdsvis 60.2 og 40.4 prosent av frivillig sektor. Kultur- og fritidsfeltet har 20 prosent av driftskostnadene og 12.7 prosent av den betalte sysselsettingen.

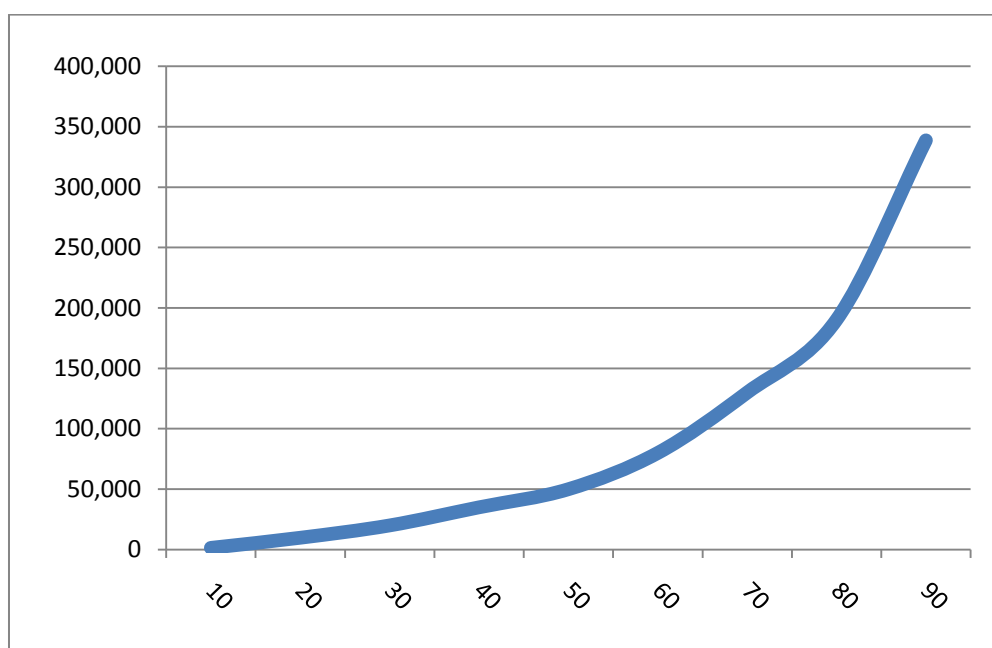
Ser vi på underkategoriene på kultur- og fritidsfeltet, utgjorde kunst- og kulturorganisasjonenes andel 6.9 prosent av driftskostnadene i frivillig sektor. Dette er en noe lavere andel enn idretten (9.6 prosent), men noe høyere enn hobby- og fritidsorganisasjonene (3.4 prosent). Når det gjelder betalt sysselsetting hadde kunst- og kulturorganisasjonene 5.2 prosent. Dette er litt mer enn både idretts- (4.8) og hobby- og fritidsorganisasjoner (2.6). Idretten har den største andelen av det frivillige arbeidet med 24.3 prosent. Deretter kommer hobby og fritid med 16.6 og kunst og kultur med 14.1 prosent. I likhet med andre kultur- og fritidsorganisasjoner, har altså kunst- og kulturorganisasjonene svært mye frivillig arbeid sett i forhold til betalt sysselsetting og driftskostnader.

Tabell 1: Driftskostnader og betalt sysselsetting i frivillige organisasjoner fordelt på organisasjonskategorier, 2008.

Organisasjonskategori	Driftskostnader		Betalt sysselsetting		Frivillig arbeid	
	Mill. NOK	Prosent	Normalårsverk	Prosent	Fulltidsårsverk	Prosent
<i>Kultur og fritid</i>	14578	20.0	9 082	12.7	63 067	55.0
Kunst og kultur	5048	6.9	3 743	5.2	16 215	14.1
Idrett	7017	9.6	3 459	4.8	27 810	24.3
Hobby og fritid	2513	3.4	1 880	2.6	19 042	16.6
<i>Velferd</i>	29442	40.4	43 079	60.2	17 311	15.1
<i>Politiske, humanitære og miljø</i>	8284	11.4	8 079	11.3	9 654	8.4
<i>Bolig og økonomi</i>	17326	23.8	8 497	11.9	17 149	15.0
<i>Religion og livssyn</i>	3244	4.5	2 766	3.9	7 435	6.5
Alle organisasjonskategorier	72874	100.0	71 503	100.0	114 616	100.0

Kilder <http://www.ssb.no/orgsat/>.

Lokallagsnivået har et betydelig omfang i Norge. Beregninger fra lokallagsundersøkelsen 2009 viser at det finnes omlag 16 500 lokale og regionale lag og foreninger bare innen kunst- og kulturfeltet. Figur 1 viser imidlertid at en svært stor andel av dem er små i økonomisk forstand. Halvparten av organisasjonene i lokallagsundersøkelsen hadde under 50 000 i årlige driftskostnader i 2008 og mindre enn 20 prosent hadde over 200 000 kr.

Figur 1: Driftskostnader i lokale og regionale lag og foreninger innen kunst og kulturfeltet i 2008, desiler

Lokallagene hadde ca 2 800 betalte ansatte, men bare 19 prosent av disse jobbet fulltid. Det store antallet organisasjoner gjør likevel at de samlet har stor økonomisk betydning. I 2008 var driftskostnadene ca 2.1 milliarder. Dette er beregnet ut fra Lokallagsundersøkelsen 2009 (se beskrivelse innledningsvis).

Lokallagsundersøkelsen skal i utgangspunktet dekke de samme organisasjonene som inngår i SSBs satellittregnskap for ideelle og frivillige organisasjoner. Tallene for driftskostnader og betalte ansatte er imidlertid så høye at mye tyder på at Lokallagsundersøkelsen også fanger opp organisasjoner som ikke kommer med eller er plassert i feil kategori i nasjonalregnskapet.

De lokale kunst- og kulturorganisasjoner skaffer 14 prosent av inntektene fra medlemskontingent, 42 prosent fra egne inntektsbringende aktiviteter som loppemarkeder og kulturarrangementer, 8 prosent kommer fra utlodninger og spill, 7 prosent fra reklame og sponsing, 6 prosent fra gaver, 3 prosent fra hovedorganisasjon, mens 21 prosent er tilskudd fra kommune, stat eller fylke.² Sammenlignet med 1997, har andelen av inntekter fra det offentlige økt med 4 prosentenheter, medlemskontingentene har gått tilbake med 5 prosentenheter, gaver og sponsing har økt med 3 prosentenheter hver, mens andre inntekter skaffet gjennom egne aktiviteter har økt med 2 prosentenheter. Dette betyr at den betydelige økonomiske veksten på kunst- og kulturfeltet både kommer fra økte offentlige overføringer og fra en økning i organisasjonenes økonomiske aktiviteter og kulturarrangementer. Nedgangen i medlemskontingent skyldes nok at voksende organisasjonstyper er uten formelle medlemmer, noe vi skal se nærmere på senere.

Kunst- og kulturorganisasjoner har hatt en økning både i betalt og frivillig arbeid fra 1997 til 2008. Økningen har imidlertid vært størst når det gjelder frivillig arbeid. Mens det betalte arbeidet økte ca. 5.4 prosent når vi sammenligner Hopkinsundersøkelsen fra 1997 med nasjonalregnskapet fra 2008, økte det frivillige arbeidet fra 12 568 til 16 215 årsverk, dvs. hele 29 prosent. I 1997 var det dermed 3.5 frivillige årsverk for hvert betalt årsverk. I 2008 hadde dette økt til hele 4.3 frivillige årsverk for hvert betalt årsverk. Ser vi på frivillig sektor som helhet, økte det betalte arbeidet svakt, mens det frivillige arbeidet gikk litt tilbake (Wollebæk & Sivesind 2010). Kunst- og kulturorganisasjonene har altså en betydelig forsterket arbeidskapasitet gjennom økt frivillig arbeid. Frivillig arbeid er dessuten en viktig innsatsfaktor når det gjelder å skaffe inntekter fra loppemarkeder, arrangementer og salg av pølser og kaker. Lokallagsundersøkelsen viser at det er flere frivillige som deltar i løpet av et år jo større driftskostnader organisasjonene har (korrelasjon .43) og jo større inntekter organisasjonene har

² Satellittregnskapet har foreløpig ikke lagt fram tall for inntektene til frivillig sektor.

fra loppemarkeder og egne arrangementer (korrelasjon .33).³ Hva de frivillige gjør og hvem de er vil bli nærmere analysert i det følgende avsnittet.

³ Begge korrelasjonskoeffisientene er statistisk signifikante på 99 prosent nivå.

Frivillig innsats og deltakelse på kunst- og kulturfeltet

Dag Wollebæk

Hva kjennetegner den frivillige innsatsen og deltakelsen på kunst- og kulturfeltet? Tabell 2 viser at det frivillige arbeidet innenfor kultursektoren er stabilt eller økende i perioden 1997 til 2009. Denne utviklingen bryter med frivillighets-Norge for øvrig, der tendensen er en svak tilbakegang i medlemskap og frivillig arbeid i samme periode (Wollebæk & Sivesind 2010).

Andelen av befolkningen som var medlemmer av en kulturforening var rundt 13 prosent på begge tidspunkt. Andelen som har gjort frivillig arbeid for en slik forening eller organisasjon har økt fra 8.8 prosent i 1997 til 11.2 prosent i 2009.

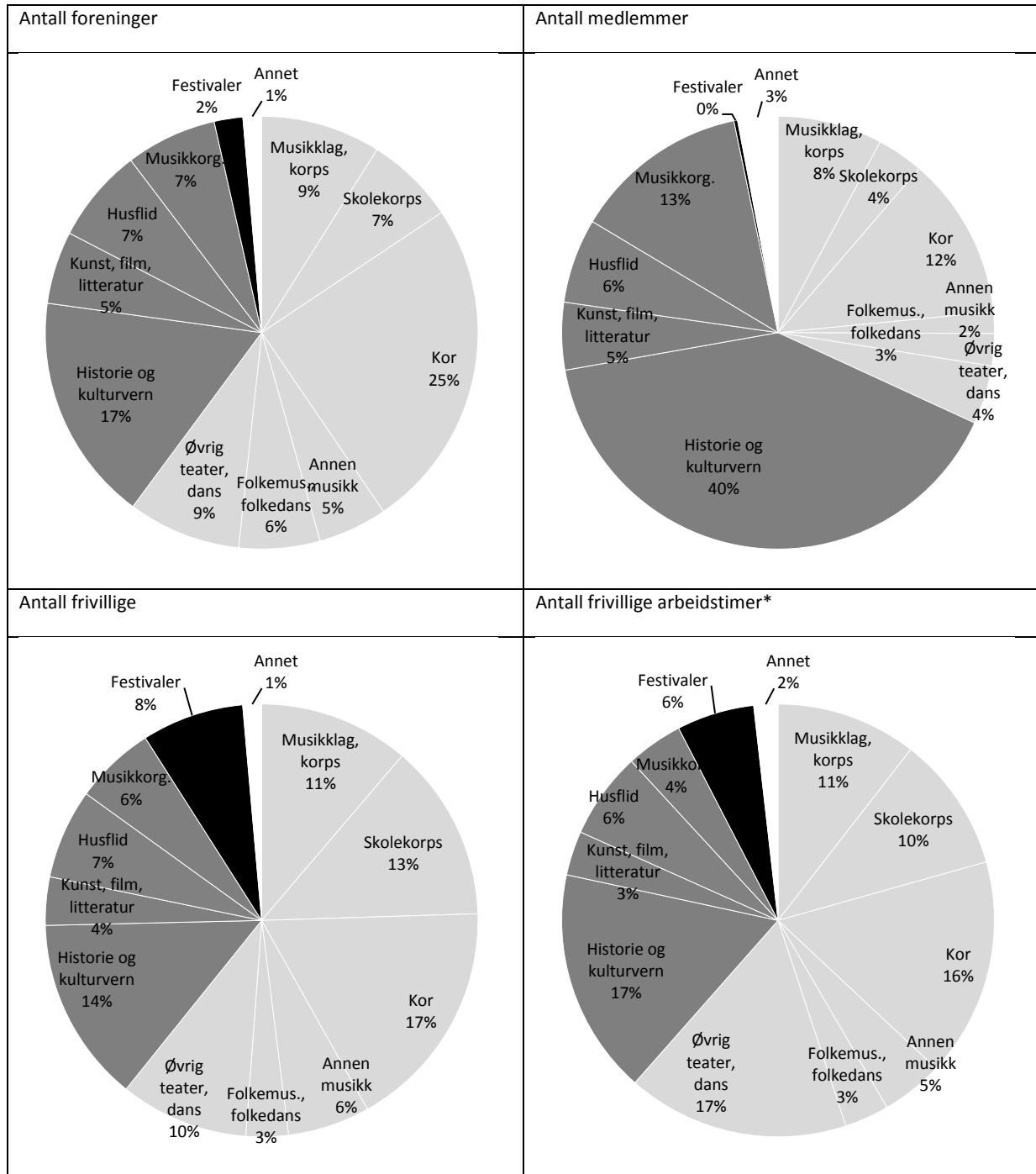
Tabell 2: Medlemskap og frivillig arbeid i kulturorganisasjoner (ICNPO 1100) 1997 og 2009. Befolkningen 16-79 år.

	1997	2009
Andel som var medlemmer av en kulturorganisasjon	12.7	13.5
Andel som hadde gjort frivillig arbeid for en kulturorganisasjon siste år	8.8	11.2
- <30 min. per uke	2.7	5.1
- 30-59 min. per uke	2.5	2.5
- 1-2.5 time per uke	2.1	1.6
> 2.5 time per uke	1.0	1.8
MD	.5	.3

Den mer detaljerte inndelingen i tabellen, som kategoriserer de frivilliges tidsbruk i 1997 og 2009, viser at hele økningen har skjedd i gruppen som bruker mindre enn en halv time per uke på frivillig arbeid. Andelen som har gjort mer omfattende frivillige innsatser (mer enn én time i uka) er lik på de to tidspunktene. Det er likevel en større del av befolkningen som er involvert i frivillig kulturarbeid i 2009 sammenliknet med 1997, og dermed en mer positiv trend innen kulturfeltet enn i frivilligheten for øvrig.

Innenfor hvilke deler av kultursektoren foregår hovedtyngden av det frivillige arbeidet? Her kan vi trekke på informasjon fra Lokallagsundersøkelsen 2009 (se beskrivelse ovenfor). Siden vi kjenner navnet til og vet en del om den konkrete aktiviteten til hver forening, tillater lokallagsmaterialet mer

nyanserte analyser enn individdataene, som nødvendigvis må operere med nokså brede kategorier. I Figur 2 estimerer vi derfor innenfor hvilke *undertyper* av kulturforeninger vi finner flest foreninger, medlemmer, frivillige og frivillige arbeidstimer. Som det framgår av figuren, dominerer ulike typer aktører avhengig av hvilke mål vi benytter.

* Estimert ut fra foreningenes svar på spørsmål om hvor stor andel av de frivillige som arbeider tre timer i uka eller mer. Med utgangspunkt i Undersøkelse om frivillig innsats har vi estimert den gjennomsnittlige arbeidstiden for en frivillig med innsats på over 3 timer i uka til 383 timer i året, mens den gjennomsnittlige arbeidstiden for en frivillig som arbeider mindre enn 3 timer i uka er 46 timer. Disse parametrene har dannet grunnlaget for beregningen av det totale antallet arbeidstimer i foreningstypene.

Figur 2: Fordeling av foreninger, medlemmer, frivillige og frivillige arbeidstimer på undertyper av kunst- og kulturorganisasjoner. Basert på Lokallagsundersøkelsen 2009.

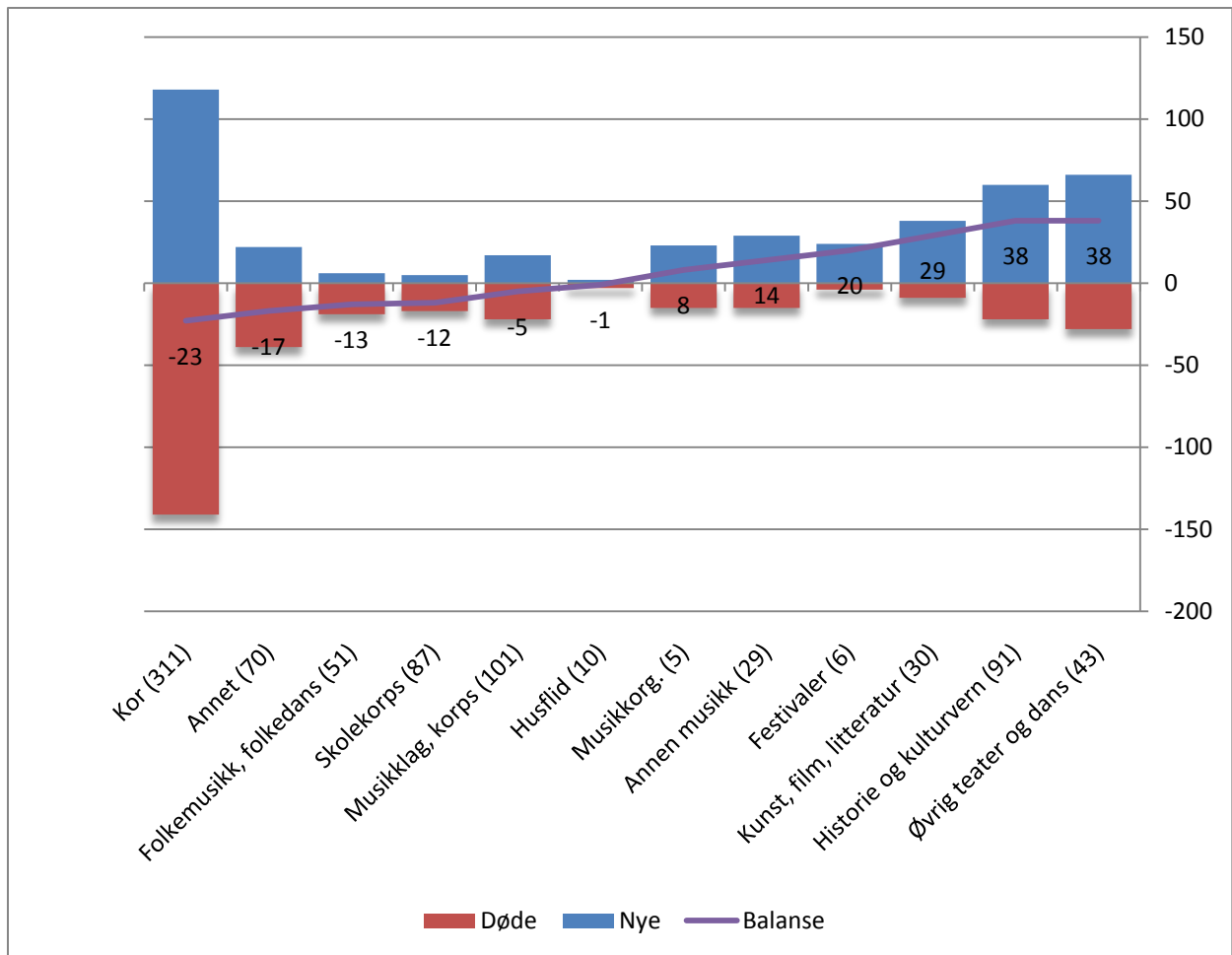
Målt i antall *foreninger* utgjør utøvende musikk, teater og dans om lag to tredeler av feltet. Kor utgjør den største underkategorien. Målt i antall *medlemmer* inntar kunst-, kultur- og kulturvernorganisasjoner en større rolle. Historie- og kulturvernlag, kunst-, film- og litteraturforeninger og husflidslag utgjør samlet over halvparten av medlemmene. Musikkorganisasjoner (rockeklubber, støtteforeninger (for eksempel Musikkens Venner) m.v.) utgjør også en betydelig andel her.⁴ Men målt i antall *frivillige* og i *antall frivillige arbeidstimer* er igjen den utøvende delen av kulturlivet dominerende. Festivalene utgjør også en større (og trolig økende) andel. Teater og dans utgjør en større del av de frivillige arbeidstimerne enn av de frivillige, fordi de frivillige innenfor dette aktivitetsområdet i gjennomsnitt legger ned et større antall timer.

Når vi analyserer deltakelse på kunst- og kulturfeltet innenfor rammen av formelt medlemskap og frivillig arbeid, snakker vi altså ikke bare om ulike tilknytningsformer, men også i stor grad om ulike typer av organisasjoner.

I hvilken grad er det variasjoner internt på kulturfeltet med hensyn til hvilke foreningstyper som vokser og går tilbake? Lokallagsmaterialet i Hordaland er en videreføring av tidligere kartlegginger i 1980, 1990 og 2000, og vi kan derfor følge utviklingen over tid i dette fylket. Dette gir et pålitelig bilde av hva som har skjedd i disse kommunene, men i motsetning til analysene ovenfor, kan vi ikke vite sikkert om tendensene er representative for landet som helhet.

Figur 3 viser nystiftelser og nedleggelse av kulturforeninger i 17 kommuner i Hordaland fylke i perioden etter 2000. Rockeband er holdt utenfor analysene, ettersom registreringen innen dette området har vært mangelfull på begge tidspunkt.

⁴ Det kan forekomme dobbelrapportering, ved at flere organisasjonsledd har blitt med i registreringen. Dette vil gi størst utslag med hensyn til medlemskap. Vi gjennomførte derfor analysene ovenfor også med foreninger som dekker hele fylket eller et større område utelatt fra materialet. Dette påvirket ikke resultatene i vesentlig grad. Fordelingen av medlemmer på organisasjoner og foreninger for utøvende musikk og kultur var den samme.

Figur 3: Nye og døde kulturforeninger i Hordaland på 2000-tallet. Tall på eksisterende foreninger i 1999 i parentes.

NOTE: Kommunene som er med er Bergen, Etne, Stord, Tysnes, Kvinnherad, Ullensvang, Eidfjord, Ulvik, Granvin, Os, Sund, Askøy, Vaksdal, Modalen, Osterøy, Fedje og Masfjorden. Kommunene Odda, Lindås, Austrheim, Jondal og Sveio var ikke med i 1999-undersøkelsen og er derfor utelatt av analysene. Registreringen av foreninger er gjennomført i samarbeid med kulturavdelingene i kommunene. Foreninger som var registrert i 1999, men som vi eller kommunen ikke har funnet fram til i 2009 (i alt 145 i Bergen og 29 i andre kommuner), er regnet som døde i figuren. Foreninger som ble registrert for første gang i 2009 uten at nøyaktig stiftelsesår er kjent (116 i Bergen og 6 i andre kommuner), er regnet som nye.

Det totale antallet kulturforeninger i Hordaland har økt i perioden (en nettovest på 67 foreninger).

Perioden er likevel preget av tilbakegang i flere av de mer tradisjonelle musikk- og kulturaktivitetene, som korsang, folkemusikk- og dans og skolekorps. Koraktiviteten er preget av stor utskifting, med 141 nedleggelsler og 118 nystiftelser i de 17 kommunene.

Samtidig som de mer tradisjonelle uttrykkene innen dans og musikk går noe tilbake, er det vekst i andre typer organisasjoner på kulturfeltet. Trendene er for det første *orientering mot det lokale*, i form av en voksende interesse for kulturvern og lokalhistorie; for det andre en dreining fra *folke- til høykultur*, uttrykt som vekst i aktiviteter innen film, kunst, litteratur og klassisk musikk; for det tredje vekst innen *nye teater-, dans- og musikkaktiviteter* utenfor de mest tradisjonelle formene kor, korps og folkedans; for det fjerde et økende antall *festivaler*.

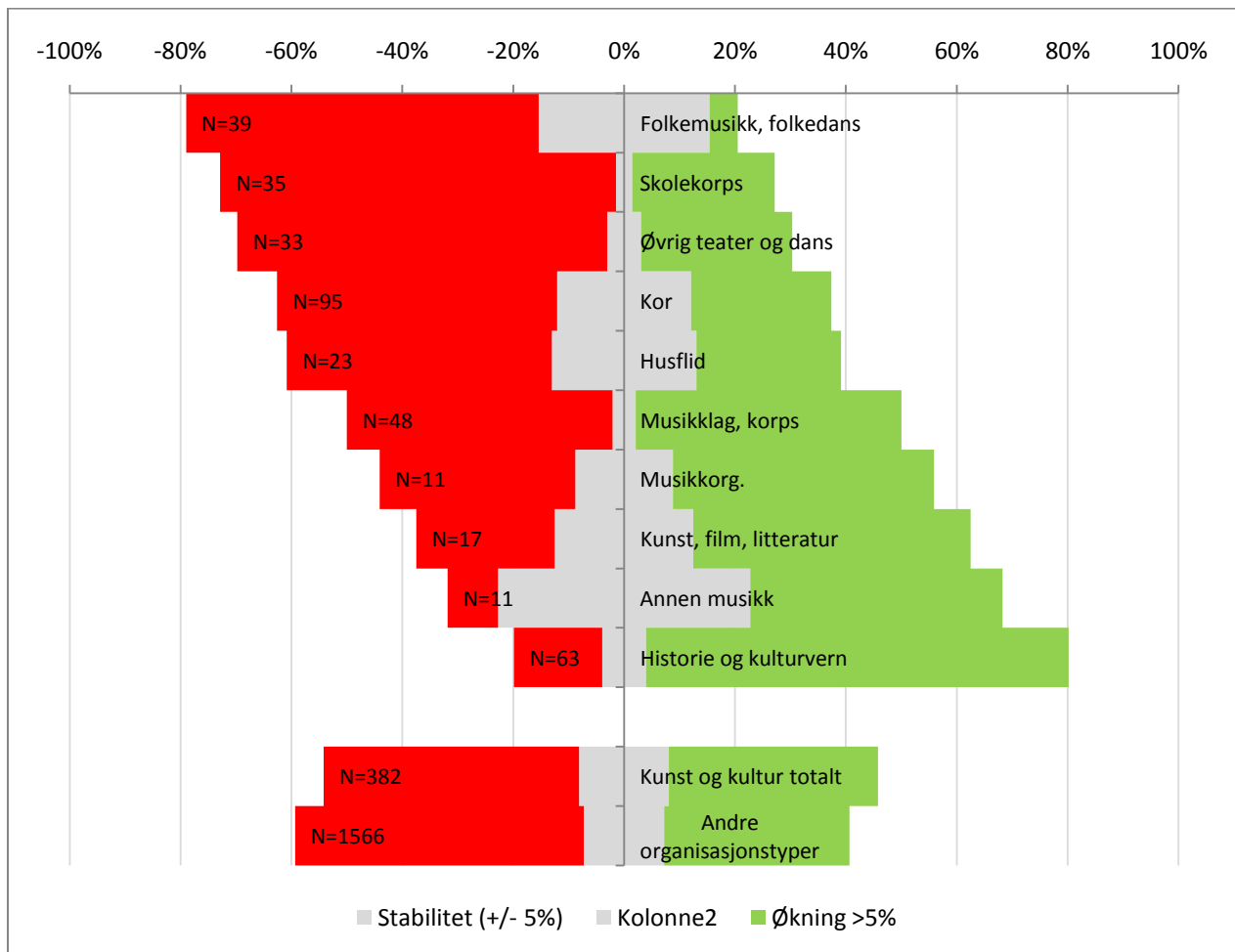
1. Foreninger for historie- og kulturvernaktiviteter, oftest med et lokalt tilsnitt, vokste sterkt på 1990-tallet. Denne veksten har fortsatt etter 2000. Nystiftelsene har skjedd innenfor kystlag, historielag og sogelag, og innen stiftelser eller organisasjoner som arbeider for bevaring av gjenstander av historisk eller kulturell verdi.
2. Aktiviteter som gjerne regnes som mer høykulturelle, som klassisk musikk, kunst, film og litteratur, har vokst i omfang etter årtusenskiftet. Det er stiftet et titalls nye strykerorkestre, kammermusikk- eller antikkmusikkforeninger i de 17 kommunene de siste ti årene (gruppert under ”annen musikk” i figuren ovenfor). Vi finner også 38 nye kunstforeninger, filmklubber og liknende, og svært få nedleggelser innen dette feltet.
3. Innen dans og teater har det kommet til et stort mangfold av nye aktiviteter. 15 av de nye foreningene er seniordansgrupper, en organisasjon som etablerte seg rett før årtusenskiftet og som har vokst kraftig de siste ti årene. Det er også stiftet mange nye foreninger som driver med amatørteater, familieteater, revy og musikalaktivitet. Det har kommet til en rekke nye foreninger for dansearter med mer internasjonalt tilsnitt (f.eks. tango, flamenco, linedance, tamilsk dans og maskindans).
4. Antallet kultur- og musikkfestivaler øker. Her er det snakk om både rene musikkfestivaler (eks. Bergen Reggae-festival), kulturfestivaler som gjerne framhever lokal historie eller kultur (eks. Rosendal mat- og kunsthøst) eller festivaler der lokalsamfunnet står i sentrum (eks. ”Festidalen”).

Om vi ser på medlemsutviklingen i foreningene som har overlevd det første tiåret på 2000-tallet (Figur 4), bekreftes langt på vei bildet ovenfor. Analysene i figuren er basert på hele lokallagsmaterialet som er samlet inn av Senter for forskning på sivilsamfunn og frivillig sektor, det vil si

Hordalandsmaterialet (23 kommuner) samt et utvalg av 19 kommuner og to bydeler spredt over hele landet. Alle foreningene ble i skjemaet bedt om å oppgi hvor mange medlemmer de hadde for 10 år siden, og figuren viser forskjellen mellom dette antallet og dagens medlemstall. Materialet er vektet, slik at det til sammen utgjør et representativt bilde av hele Norge.

I motsetning til figuren som viser døde og nye foreninger inkluderer figuren bare foreninger som har svart på spørreskjemaet som ble sendt ut. På grunn av et lavt antall observasjoner innen enkelte kategorier, er ikke alle kategoriene som er inkludert i Figur 3 med i Figur 4. Dette skyldes både at det er for få foreninger som har eksistert gjennom hele tiårsperioden i enkelte typer foreninger, og at en del, særlig innen de voksende typene, ikke baserer seg på tradisjonelt medlemskap.

Figur 4: Medlemsutvikling i overlevende kulturforeninger. Hordalandsundersøkelsen og nasjonalt utvalg av lokale foreninger, vektet til nasjonale estimater.

Selv om et lavt antall svar i mange av kategoriene gjør det vanskelig å trekke bastante konklusjoner, kan vi slå fast at figuren i hovedsak synes å bekrefte utviklingstrekkene vi skisserte ovenfor. De overlevende foreningene for musikk, teater og dans sliter med å holde medlemstallet oppe.

Utviklingen er særlig negativ blant folkemusikk/dans, skolekorps, øvrig teater og dans og kor, mens de få foreningene innen ”annen musikk” har en mer positiv utvikling. Alle syv foreninger som har vokst innenfor denne kategorien driver med klassisk musikk.

Innen historie- og kulturvern-kategorien, samt kunst, film og litteratur, er trenden svært positiv. Nesten ingen av de overlevende historie- og kulturvernlagene har opplevd tilbakegang, mens tre av fire har økt medlemstallet.

Generelt har de overlevende foreningene innenfor kunst- og kulturfeltet en noe mer positiv medlemsutvikling enn det vi finner innen andre organisasjonstyper (nederst i figuren). Denne positive utviklingen kommer i tillegg til det svakt økende antallet foreninger innen sektoren.

Oppsummert er altså hovedtrekkene innen frivillighet og deltakelse i det frivillig organiserte kunst- og kulturlivet disse:

- Andelen i befolkningen som gjør frivillig arbeid for kulturforeninger er økende, men det er særlig kortvarige innsatser som øker. Andelen med medlemskap er stabil, tallet på foreninger øker svakt og overlevende kunst- og kulturforeninger holder bedre på medlemmene enn andre typer organisasjoner. Denne utviklingen er mer positiv enn i frivillighets-Norge mer allment.
- Det skjer en forskyvning internt på kulturfeltet. Enkelte tradisjonelle kulturuttrykk (kor, korps, folkemusikk og folkedans) opplever tilbakegang. Det skjer vekst innen høykulturelle uttrykk (kunst, film, litteratur og klassisk musikk), historie- og kulturvernaktiviteter, festivaler og enkelte, særlig internasjonalt orienterte former for teater og dans.

Medlemsbasis og medlemskapets stilling innen den frivillige kultursektoren

Som nevnt ovenfor opererer mange av de voksende organisasjonstypene uten formelle medlemmer. De fleste av dem er likevel basert hovedsakelig på frivillig innsats. Den generelle tendensen i organisasjonssamfunnet som helhet er at aktivt medlemskap og frivillig arbeid i økende grad skiller lag (Wollebæk & Sivesind 2010). Hvordan ser dette bildet ut for kultursektorens del? Hvilke tilknytningsformer er de mest utbredte blant kunst- og kulturorganisasjoner?

Tabell 3: Tilknytningsformer, ulike typer kulturforeninger. Hordalandsundersøkelsen og nasjonalt utvalg av lokalforeninger, vektet til nasjonale estimater. Gjennomsnittlig antall personer som er knyttet til foreningene på ulike måter.

	Registrerte, personlige medlemmer	Frivillige	Aktive medlemmer	Deltakere uten medlemskap	Støtte-medlemmer	Aktive medlemmer som andel av medlemmer	Forholdstall frivillige/ medlemmer	N
MUSIKK	44	20	32	16	7	73 %	.5	416
-- Musikklag, korps	53	24	25	3	7	47 %	.5	71
-- Skolekorps	32	38	35	22	5	110 %	1.2	53
-- Kor	29	13	25	2	2	84 %	.4	197
-- Annen musikk	19	23	17	13	1	92 %	1.2	41
-- Musikkorg.	115	17	74	83	33	64 %	.1	54
TEATER OG DANS	28	17	28	6	3	100 %	.6	115
-- Folkemusikk, folkedans	24	10	24	1	3	100 %	.4	48
-- Øvrig teater og dans	31	22	31	9	3	100 %	.7	67
KUNST, KULTUR, KULTURVERN	106	16	32	16	7	30 %	.2	234
-- Historie og kulturvern	143	15	20	9	48	14 %	.1	135
-- Kunst, film, litteratur	56	13	19	455	9	34 %	.2	43
-- Husflid	54	18	18	9	1	33 %	.3	56
ANDRE TYPER	55	48	15	220	18	27 %	.9	28
-- Festivaler	8	66	5	355	1	71 %	8.7	17
-- Annet	132	19	32	4	44	24 %	.1	11
Totalt kunst og kultur	60	19	27	44	14	45 %	.3	791
Totalt andre organisasjonstyper	179	33	54	21	15	47 %	.2	3539

Frivillige: Hvor mange personer har arbeidet frivillig (dvs utført ulønnet arbeid) for foreningen i løpet av de siste 12 måneder? Omtrent hvor mange personer er tilknyttet foreningen som...Aktive medlemmer, ... Deltakere (personer som tar del i aktivitetene i foreningen uten å være medlem), ... Støttemedlemmer.

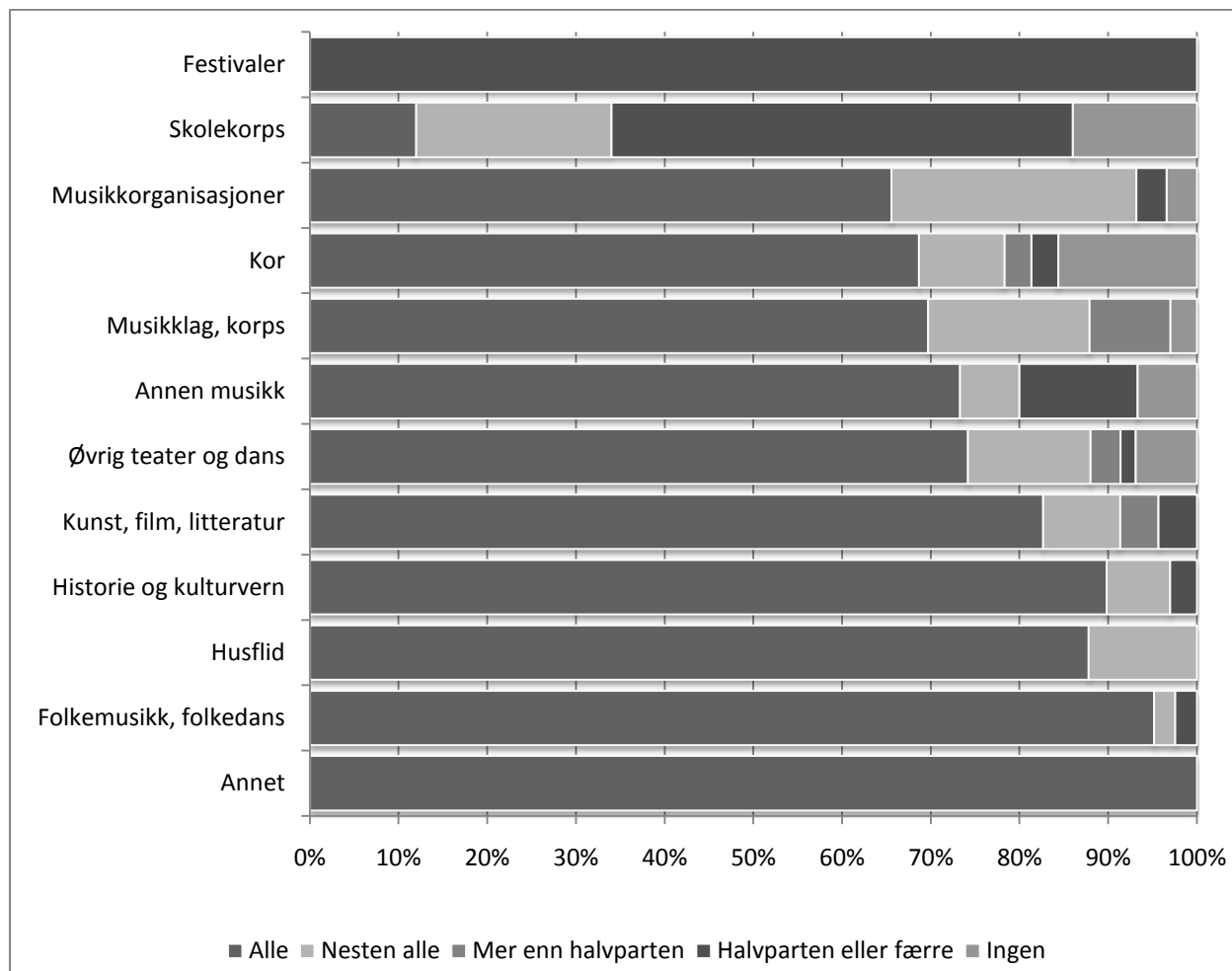
Tabell 3 og Figur 5 (på neste side), som tar utgangspunkt i foreningenes svar på våre spørreskjema, tyder på at medlemskapsmodellen står sterkt i de fleste foreningstypene innen kultursektoren. De fleste foreninger oppgir at alle eller nesten alle frivillige også er medlemmer av organisasjonene.

Samtidig viser analysene at tilknytningsformene varierer sterkt mellom ulike typer av foreninger. De fleste utøvende kulturforeningene (innen musikk og teater og dans) er basert på modeller med aktivt medlemskap, der både passive medlemskap og frivillighet uten medlemskap er uvanlige (Figur 5). Et unntak her er skolekorpsene, der foreldrene ofte utfører frivillighetsfunksjoner, mens barna/ungdommene er de aktive. Musikkorganisasjonene (rockeklubber, arrangører o.l.) skiller seg fra disse – her er det flere støttemedlemmer og flere som deltar i aktivitetene eller arbeider frivillig uten formelle medlemskap.

Foreningene innenfor kunst, kultur og kulturvern har en svært ulik struktur. Framfor alt er passive medlemskap mer vanlig; her er aktive medlemmene og frivillige i mindretall blant de som er tilknyttet

foreningene. Det er imidlertid et tett samsvar mellom aktivt medlemskap og frivillighet – selv om langt fra de fleste medlemmer er frivillige, er så å si alle frivillige medlemmer.

Figur 5: Hvor mange av de frivillige er medlemmer av organisasjonen? Hordalandsundersøkelsen og nasjonalt utvalg av lokalforeninger, vektet til nasjonale estimater.

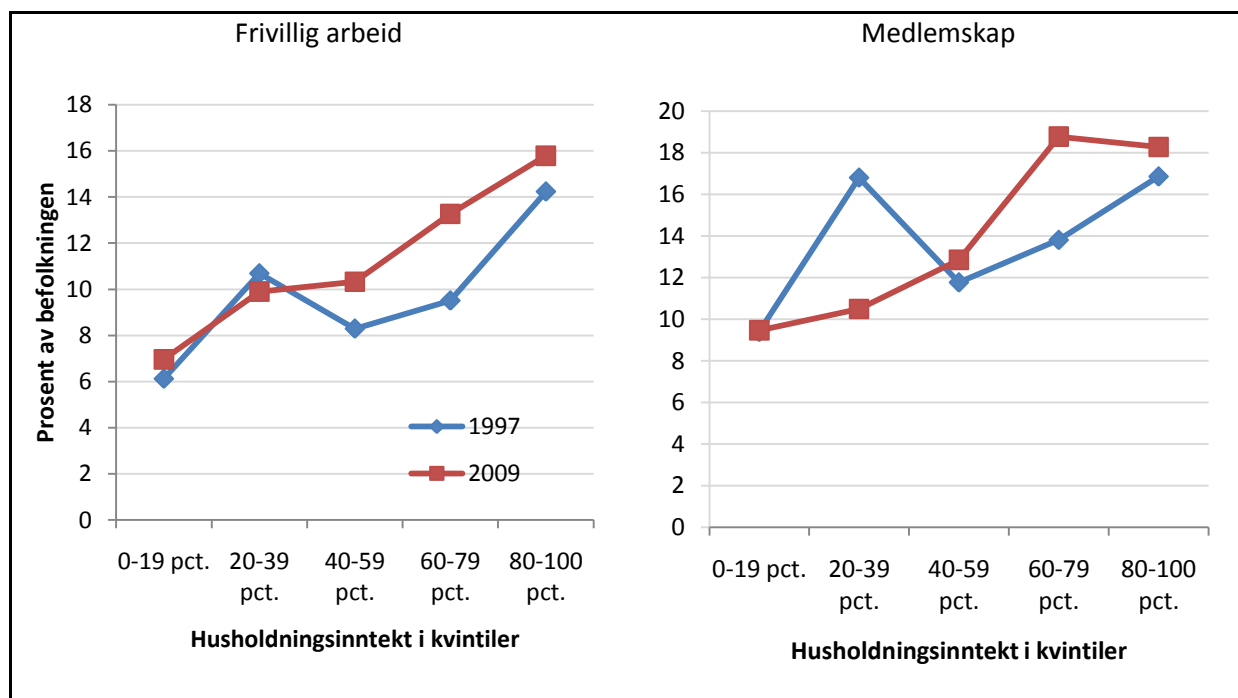
Hvilken betydning har sosiale og demografiske faktorer for frivillig arbeid, medlemskap og aktivitet?

Vi har tidligere vist en tiltakende sosial skjevfordeling i organisasjonsdeltakelsen i Norge de siste ti årene (Wollebæk & Sivesind 2010). Også innenfor kunst- og kulturorganisasjoner er det en overrepresentasjon av personer med høy utdanning og inntekt. Hvordan har dette bildet endret seg de siste ti årene? Er det forskjeller mellom ulike typer av organisasjoner på kulturfeltet?

Figur 6 viser at også deltakelsen innen kunst- og kulturfeltet er sosialt skjevere i 2009 enn i 1997. Både med hensyn til frivillig arbeid og medlemskap er korrelasjonen med husholdningsinntekt sterkere nå enn for tolv år siden. En person med høy husholdningsinntekt omtrent har dobbelt så høy sannsynlighet for deltakelse som en person med lav husholdningsinntekt. Dette gjelder både frivillig arbeid og medlemstilknytning.

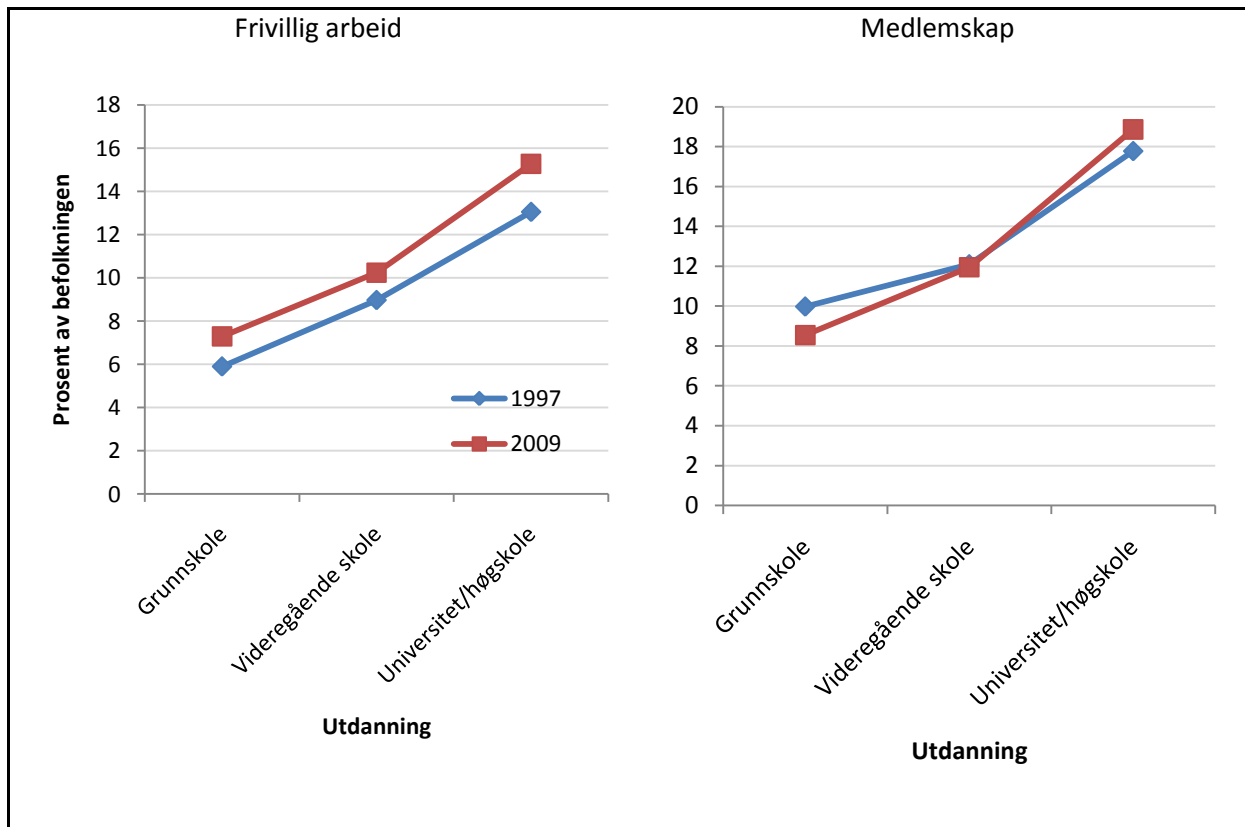
Men i motsetning til det vi finner innen mange andre deler av organisasjonslivet, har endringene med hensyn til frivillig arbeid først og fremst skjedd ved at høyinntektsgruppene har økt sin deltakelse, ikke ved at lavinntektsgruppene har falt fra. Når det gjelder medlemskap var bildet inkonsistent i 1997, da den nest laveste inntektskvintilen var oftest tilknyttet organisasjoner. I 2009 er sammenhengen mellom husholdningsinntekt og medlemskap mer lineær.

Figur 6: Frivillig arbeid og medlemskap innen kunst- og kulturorganisasjoner, 1997 og 2009, etter husholdningsinntekt. Undersøkelse om frivillig innsats.

Det var ikke statistisk signifikante forskjeller mellom inntektsgruppene med hensyn til omfanget av innsatsen (hvor mange timer man utførte frivillig arbeid) innen kunst- og kulturforeninger, verken i 1997 eller i 2009.

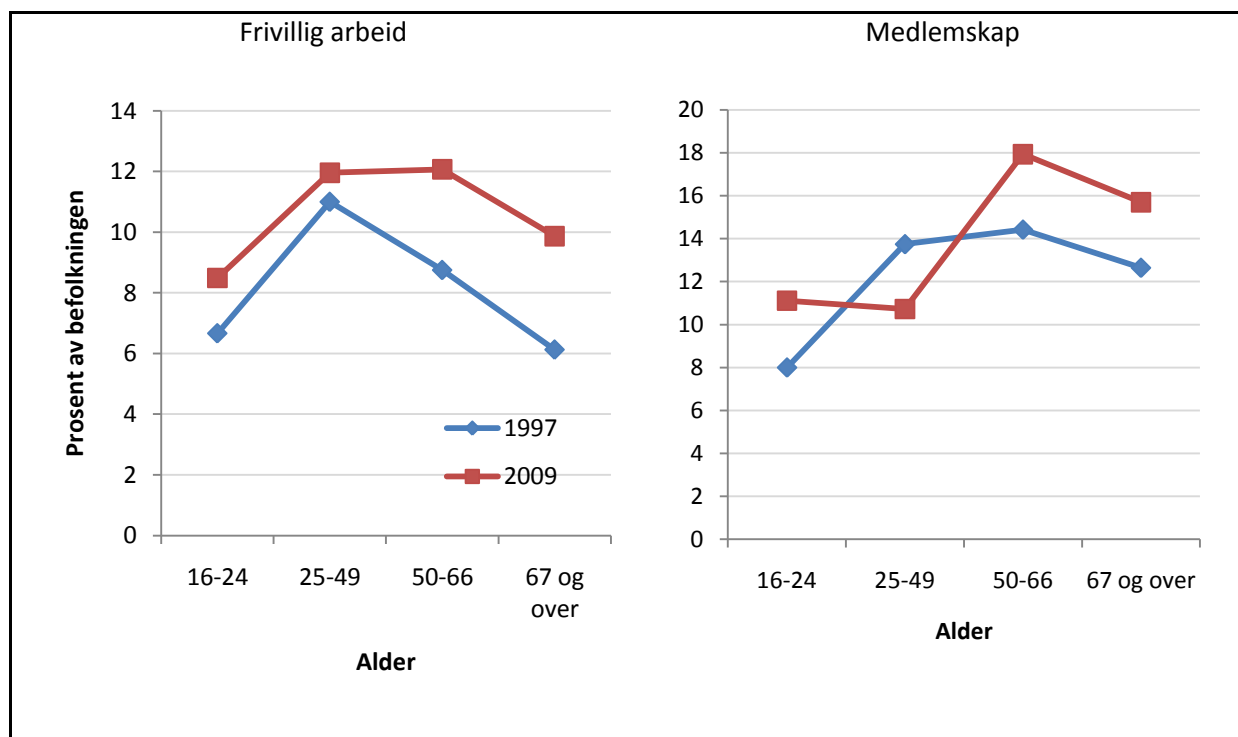
Figur 7: Frivillig arbeid og medlemskap innen kunst- og kulturorganisasjoner, 1997 og 2009, etter høyeste fullførte utdanning. Undersøkelse om frivillig innsats.

Med hensyn til utdanning, er bildet i stor grad stabilt. Både i 1997 og i 2009 var høyt utdannede betydelig mer aktive enn grunnskoleutdannede (Figur 7). Et økende utdanningsnivå i befolkningen bidrar dermed til å øke deltakelsen i kunst- og kulturorganisasjoner.

I Wollebæk & Sivesind (2010) viser vi at det særlig er blant yngre personer at engasjementet i frivillig arbeid er redusert de siste tolv årene. Figur 8 viser at dette ikke har skjedd innen kulturorganisasjoner – her er personer under 50 år like aktive i 2009 som i 1997. Også her skjer den største økningen imidlertid blant godt voksne og eldre, og gjennomsnittsalderen på medlemmer og frivillige har dermed økt.

Figur 8: Frivillig arbeid og medlemskap innen kunst- og kulturorganisasjoner, 1997 og 2009, etter alder. Undersøkelse om frivillig innsats.

I Wollebæk & Sivesind (2010) diskuteres gruppen menn mellom 19 og 33 år spesielt. I sin alminnelighet har den frivillige deltakelsen blant unge menn blitt redusert mellom 1997 og 2009 i mye større grad enn tilfellet er blant unge kvinner, og det er klare sosiale forskjeller mellom de som er på innsiden og utsiden av organisasjonslivet i denne aldersgruppen. Hvordan ser dette bildet ut på kulturfeltet?

Tabell 4: Frivillig arbeid i organisasjoner og frivillige kulturorganisasjoner siste år, ungdom 19-33 år.

	Menn 19-33 år			Kvinner 19-33 år		
	1997	2009	Endring	1997	2009	Endring
<i>Alle organisasjonstyper</i>						
Andel som har gjort frivillig arbeid siste år	54.6	32.7	-21.9	44.7	40.8	-3.9
Andel som er medlemmer av en organisasjon	73.4	53.1	-20.3	62.0	61.0	-1.0
N	212	234		238	213	
<i>Kulturorganisasjoner</i>						
Andel som hadde gjort frivillig arbeid for en kulturorganisasjon siste år	3.5	6.5	+3.0	7.2	6.3	-.9
Andel som er medlemmer av en kulturorganisasjon	7.0	11.4	+4.4	12.2	10.6	-1.6
N	212	234		238	213	

Tabell 4 viser at utviklingen på kulturfeltet avviker fra utviklingen i organisasjonslivet mer allment. Her var andelen som var medlemmer og involvert i frivillig arbeid betydelig lavere blant unge menn enn blant unge kvinner i 1997. I 2009 har deltakelsen blant unge menn økt og er nå på linje med unge kvinner, stikk i strid med utviklingen i organisasjonslivet for øvrig. Kulturorganisasjonene har dermed lykkes betydelig bedre enn andre organisasjonstyper i å holde på unge menn.

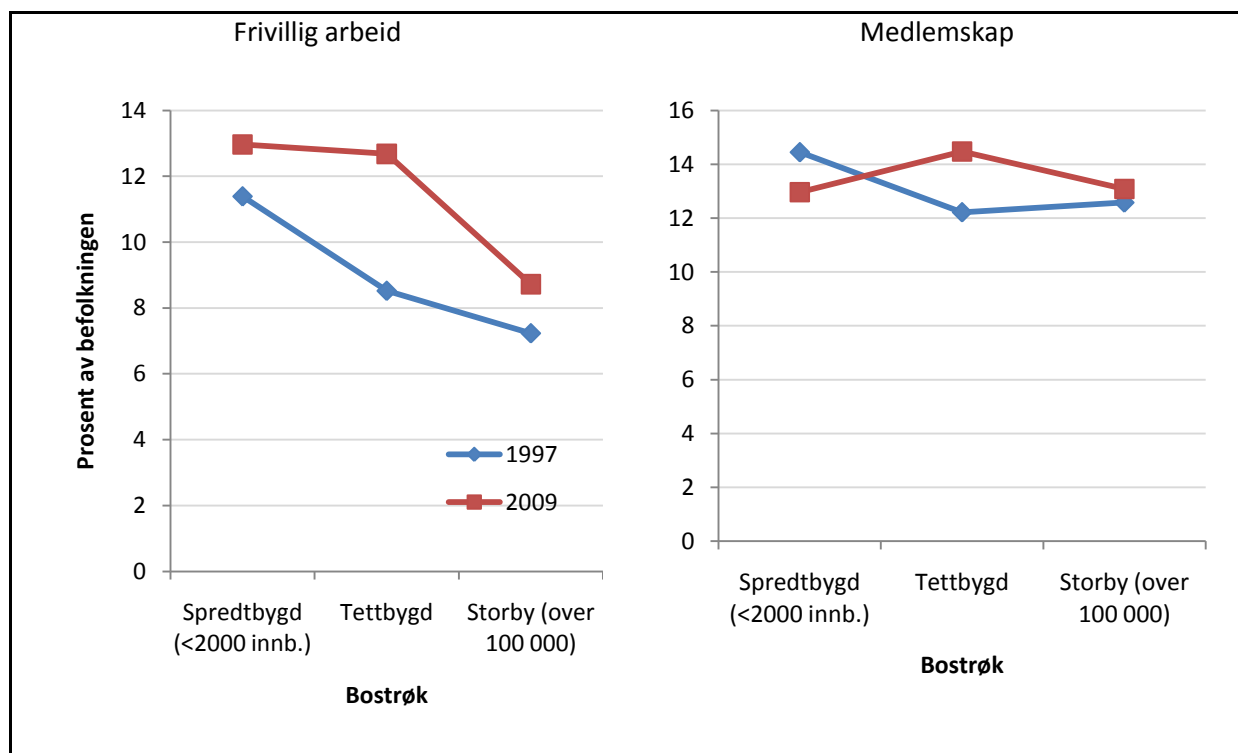
Tabell 5: Typer lokalforeninger etter alderssammensetning, og prosent gutter/menn blant medlemmer innen ulike typer/målgrupper. Hordalandsundersøkelsen og nasjonalt utvalg av lokalforeninger, vektet til nasjonale estimater.

	Andel av foreninger som sier hovedtyngden av medlemsmassen tilhører en bestemt aldersgruppe (flere svar mulig).					Prosent gutter/menn blant foreningens medlemmer				
	Barn (0-15 år)	Ungdom (16-30 år)	Voksne (31-50 år)	Eldre (51 til 66 år)	Eldre (67 år+)	Barn (0-15 år)	Ungdom (16-30 år)	Voksne (31-50 år)	Eldre (51 til 66 år)	Eldre (67 år+)
Musikk	88	66	59	43	26	31	51	42	46	60
Teater og dans*	5	23	12	19	30	15	..	47	43	27
Kunst, kultur og kulturvern	7	8	29	38	41	26	..	43	45	47
Annet	-	3	1	.9	4
N	121	62	277	349	133	99	46	220	278	113

* Inkludert folkemusikk. Bare prosentfordelinger basert på flere enn ti foreninger vist.

En videre analyse av foreningsmaterialet viser at det først og fremst er musikkaktiviteter som tiltrekker seg ungdoms (mellom 16 og 30 år) interesse. Innen musikkforeninger som vender seg mot ungdom, er kjønnsfordelingen helt jevn. Dominansen til musikkaktivitetene synker med økende alder på medlemmene, teater og dans er mest populært blant ungdom og eldre, mens foreninger for kunst, kultur og kulturvern inntar en mer dominerende posisjon med økende gjennomsnittsalder på medlemmene.

Figur 9: Frivillig arbeid og medlemskap innen kunst- og kulturorganisasjoner, 1997 og 2009, etter bosted. Undersøkelse om frivillig innsats.

Også med hensyn til bosted viste Wollebæk og Sivesinds (2010) analyser av endringer i nordmenns frivillige innsats økende forskjeller. Mens deltakelsen knapt var redusert i små lokalsamfunn, hadde den gått sterkt tilbake i byen. Figur 9 viser at dette i beskjeden grad er tilfelle på kultursektoren. Med hensyn til frivillig arbeid var det allerede i 1997 forskjeller mellom by og land som er videreført i omtrent samme omfang i 2009. Med hensyn til medlemskap var det ikke forskjeller mellom by og land på noe av tidspunktene. Kulturorganisasjonene har altså lyktes bedre enn andre organisasjonstyper i å opprettholde høy aktivitet i tettsteder, byer og storbyer.

I Tabell 6 sammenlikner vi i hvilken grad det var mulig å forutse en persons deltakelse i frivillig arbeid i kunst- og kulturorganisasjoner ut fra kjennskap til vedkommendes kjønn, bosted, alder og status. Tabellen viser beskjedne endringer fra 1997 til 2009. Husholdningsinntekt og utdanning har klar effekt på begge tidspunkt. Mens effekten av utdanning er stabil, er det en tendens til at husholdningsinntekt i større grad enn før skiller mellom medlemmer og ikke-medlemmer. Som vist ovenfor, skyldes dette imidlertid først og fremst at høyinntektsgruppene deltar mer, ikke at lavinntektsgruppene faller fra. Det er også en svak tendens til at kvinner oftere gjør frivillig kulturarbeid enn menn i 1997, da kjønn ikke hadde betydning.

Tabell 6: Sosiodemografiske forklaringer på frivillig arbeid og medlemskap i kultursektoren, 1997-2009.

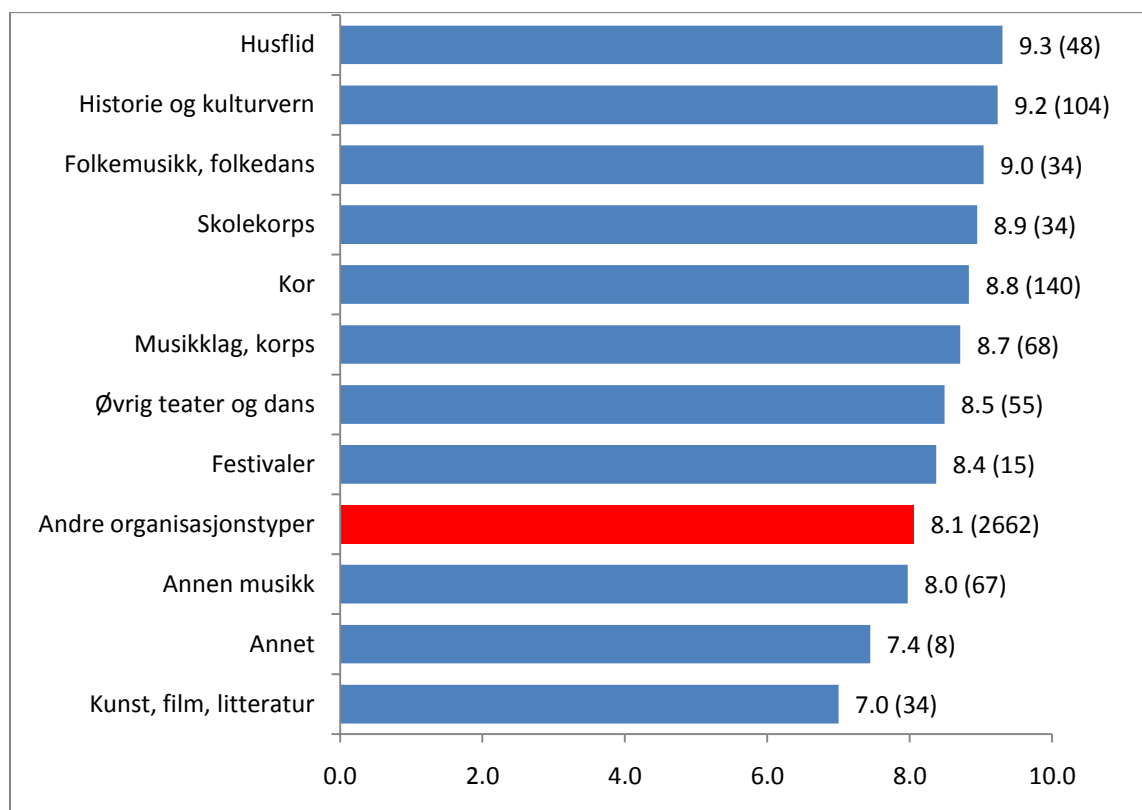
	Frivillig arbeid		Medlemskap	
	1997	2009	1997	2009
	β	β	β	β
Sprettbygd (0-1)	.444*	.307†	.376†	.014
Husholdningsinntekt (kvintiler)	.144†	.154**	.099	.174***
Alder	.011	.006	.014*	.008†
Utdanning (1-3)	.376*	.288**	.332*	.347***
Kvinne	.016	.336*	.326†	.177
Barn	.363†	.183	-.088	-.348*
Arbeidsledig/trygdet	-.439	-.462	-.655	-.358
Minoritet (1. eller 2. generasjon) med bakgrunn fra Afrika eller Asia		-.326		-.422
Konstant	-4.207***	-4.029*	-2.959	-3.609

Utdanning: 1 – Grunnskole, 2 – Videregående, 3 – Høyere. Sprettbygd: 1 – Færre enn 2000 innbyggere på respondentens hjemsted.
†Signifikant på 90%-nivå, * Sig. på 95%-nivå, ** Sig. på 99%-nivå, *** Sig. på 99.9%-nivå.

Ikke-vestlig minoritetsbakgrunn hadde i seg selv ingen signifikant effekt på sannsynligheten for deltakelse i kunst- og kulturorganisasjoner i 2009. Her bør det imidlertid nevnes at undersøkelsen bare inkluderer personer som har bodd 5 år eller lengre i Norge, og at den er gjennomført på norsk. Nyankomne og minoriteter med dårlige språkferdigheter er derfor ikke med i materialet. Vi kan imidlertid si noe mer presist om representasjonen av etniske minoriteter ut fra lokallagsmaterialet som diskuteres nedenfor. Vi vet også at mens minoriteter er forholdsvis godt representert som frivillige, er situasjonen en helt annen når det er snakk om å inneha ledende posisjoner i organisasjonslivet (Enjolras & Wollebæk 2010). Dette diskuteres nærmere nedenfor.

I hvilken grad finnes det forskjeller mellom ulike typer av kulturforeninger? Lokallagsundersøkelsene gir mulighet til å analysere noen sentrale variable, nemlig grad av mangfold i yrkes- og utdanningsbakgrunn, etnisk minoritetsbakgrunn og kjønn.

Figur 10: Spredning i yrkes- og utdanningsbakgrunn blant de aktive i foreningen. Lokallag i Norge (vektet).

NOTE: Svarene viser gjennomsnittlig plassering på skala 1-10, der 1 representerer "de fleste som er aktive i foreningen har liknende yrker og utdanning" og 10 "de aktive i foreningen har svært ulike yrker og utdanning". Antall svar i parentes.

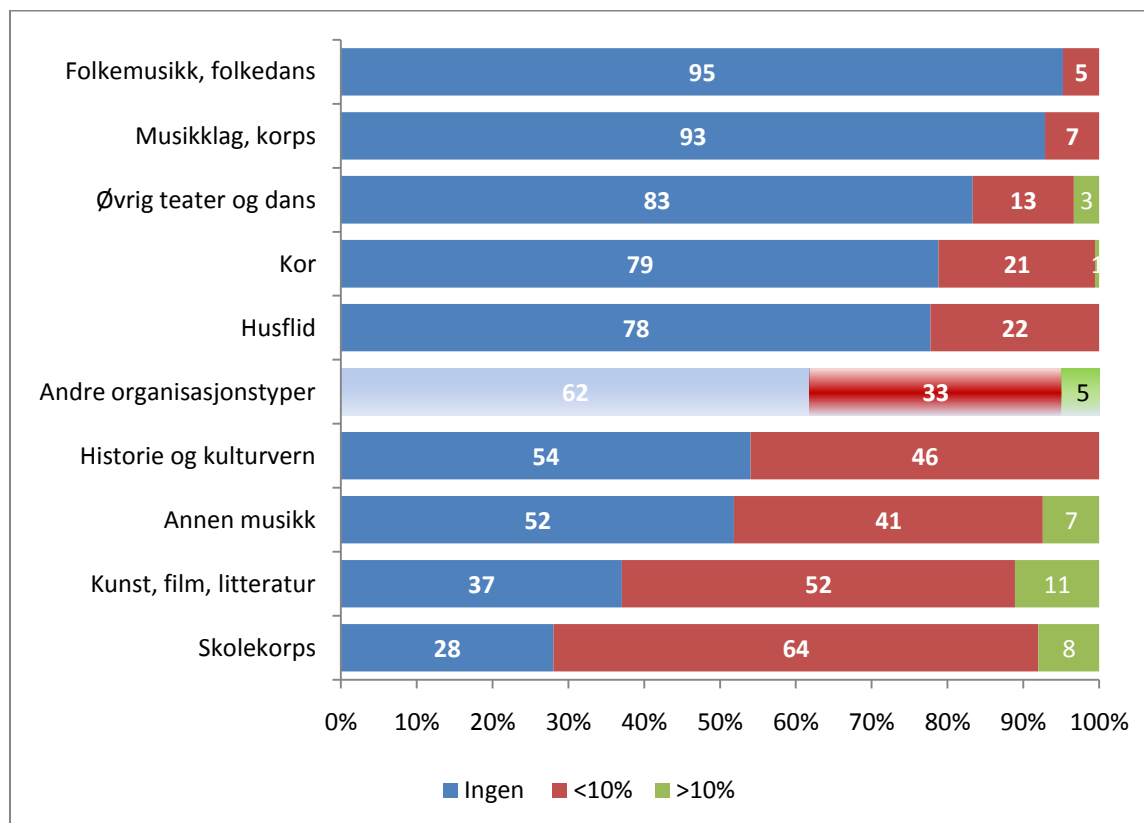
Figur 10 viser at foreningene innen kunst- og kultursektoren selv mener de er svært bredt sammensatt med hensyn til de aktives yrkes- og utdanningsbakgrunn. Mens de øvrige foreningene i materialet også plasserte seg høyt - 8.1 på en skala fra 1 til 10, der 10 representerer "svært ulike yrker og utdanning" blant de aktive – hevder de fleste undertypene innen kultursektoren å være enda bredere sammensatt.

De mest tradisjonsorienterte organisasjonstypene – husflid, historie, kulturvern og folkemusikk – mener selv de er aller bredest sammensatt med hensyn til yrkes- og utdanningsbakgrunn. Deretter følger ulike typer foreninger for utøvende musikk, teater og dans og festivalene. Den eneste kategorien av betydning som er klart smalere sosialt sammensatt enn de lokale foreningene i sin alminnelighet, er de som er aktive innen kunst, film og litteratur. Dette er trolig foreningstypene med det klareste høystatuspreget innen kultursektoren.

Det må her tas forbehold om at det er foreningenes egne vurderinger av sosial sammensetning som gjengis, og at de som har svart kan ha ulike oppfatninger om hva "svært ulike yrker og utdanning" betyr. Vi har sett ovenfor at vi finner en klar overrepresentasjon av høyt utdannede og høyinntektsgrupper blant de aktive innen kulturfeltet, og at sammensetningen derfor trolig er smalere enn det foreningene selv gir uttrykk for.

Med hensyn til medlemmenes etniske bakgrunn, dreier spørsmålene seg om de faktiske antallene medlemmer og styremedlemmer med annen bakgrunn enn etnisk norsk. Det er derfor større grunn til å feste lit til svarene, selv om vurderingen av hva som utgjør ”minoritetsbakgrunn” nok vil variere.

Figur 11: Andel av medlemmene i foreningen som har etnisk minoritetsbakgrunn.

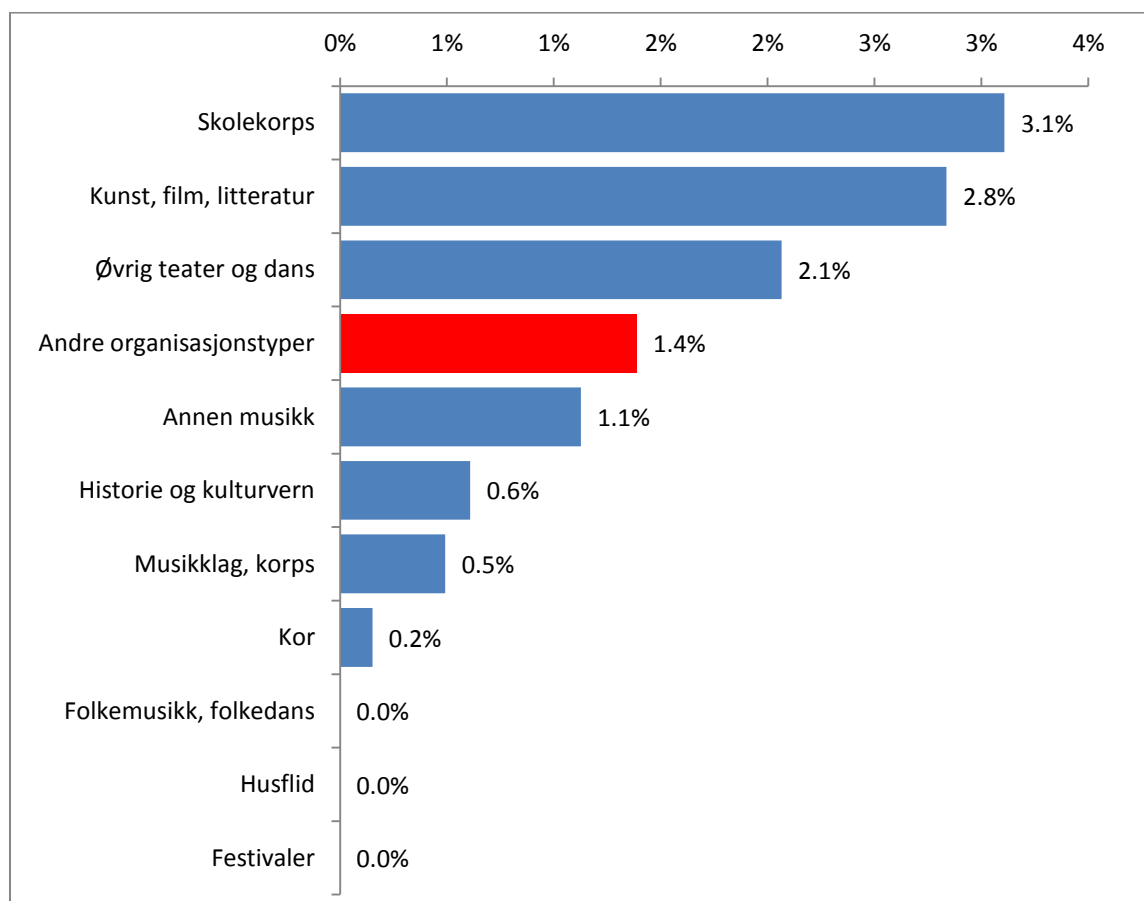
NOTE: Spørsmålsstilling: ”Omtrent hvor mange av medlemmene har etnisk minoritetsbakgrunn”. (1) Ingen, (2) Færre enn 10 prosent, (3) Færre enn halvparten, (4) Omtrent halvparten, (5) Flere enn halvparten, (6) Alle eller nesten alle, (7) Vet ikke. Vet ikke er utelatt fra prosenteringen, kategoriene 3-6 er slått sammen til >10% i figuren.

Figur 11 viser at i sammenlikning med andre typer organisasjoner, er etniske minoriteter dårligere representert blant medlemmene i fem av underkategoriene kulturforeninger, og bedre representert i fire av dem. Innen folkemusikk, musikklag og øvrig teater og dans finner vi knapt medlemmer med minoritetsbakgrunn, og representasjonen er beskjeden også i korene og husflidslagene. Innen historie, kulturvern, andre musikkorganisasjoner og -uttrykk enn de mer tradisjonelle, samt kunst/filmforeninger, er minoritetsandelen i medlemsmassen høyere enn i andre organisasjonstyper.

Skolekorpse skiller seg ut med den høyeste minoritetsandelen blant medlemmene. Som Figur 12 viser, er minoritetene også i relativt stor grad representert i styrene i skolekorpse. Dette kan ha sammenheng med at rekrutteringen til slike verv gjerne skjer i skolesammenheng, som er en naturlig

arena for møte mellom minoritets- og majoritetsforeldre mange andre organisasjonstyper mangler. Totalt oppgir hvert femte skolekorps å ha minoritetsrepresentasjon i styret. Også innen kunst- og litteraturforeninger er minoritetsandelen blant styremedlemmene høyere enn i andre organisasjonstyper.

Figur 12: Andel av styremedlemmene i foreningen som har etnisk minoritetsbakgrunn.

Likevel er det generelle bildet i figuren først og fremst at etniske minoriteter er svært dårlig representert i styrene i kulturforeningene (faktisk i enda større grad enn i frivillige organisasjoner i sin alminnelighet). Totalt utgjør etniske minoriteter 1.0 prosent av styremedlemmene i kulturforeningene, og i seks av undertypene utgjør de 0.6 prosent eller færre.

Blant de mer enn 500 korene, musikklagene, folkemusikkforeningene, husflidslagene, festivalene og historie- og kulturvernforeningene som har svart på skjemaene vi har sendt ut, som til sammen har over 2,500 styremedlemmer, finner vi ikke flere enn til sammen syv styremedlemmer med etnisk minoritetsbakgrunn. Til sammenlikning utgjør innvandrere fra Asia, Afrika, Latin-Amerika, Oseania unntatt Australia og New Zealand, og Europa utenom EU/EØS, samt norskfødte med

innvandrereforeldre fra disse områdene, 11.4 prosent av befolkningen. Dersom styrene i disse foreningene skulle gjenspeile den etniske balansen i befolkningen, skulle antallet styremedlemmer med minoritetsbakgrunn vært nærmere 300, eller over 40 ganger høyere enn det er i dag.⁵

Det må her tas forbehold om at minoritetsorganisasjoner i liten grad har svart på skjemaet fra oss, og at en høyere svarprosent fra denne gruppen trolig hadde løftet antallet styremedlemmer med minoritetsbakgrunn. Funnene levner likevel ingen som helst tvil om at etniske minoriteter er svært dårlig representert i majoritetssamfunnets frivillige organisasjoner, og at kulturfeltet skiller seg ut i negativ snarere enn i positiv retning.

Ovenfor så vi at kvinner nå er overrepresentert blant de frivillige innen kultursektoren. Tabell 7 viser i hvilken grad dette gjenspeiler seg i kvinnerepresentasjon innen styreverv og ledelse.

Tabell 7: Prosent kvinnelige medlemmer, styremedlemmer og ledere i kunst- og kulturforeninger.

Prosent kvinnelige...					
	medlemmer	styremedlemmer	ledere	Under-/overrepresentasjon ledelse	Under-/overrepresentasjon styre
MUSIKK					
-- Musikklag, korps	49	52	50	1.02	1.06
-- Skolekorps	63	70	64	1.02	1.11
-- Kor	67	63	62	.93	.94
-- Annen musikk, musikkorg.	41	38	27	.66	.93
TEATER OG DANS					
-- Folkemusikk, folkedans	47	48	53	1.13	1.02
-- Øvrig teater og dans	72	69	60	.83	.96
KUNST, KULTUR, KULTURVERN					
-- Historie og kulturvern	35	30	21	.60	.86
-- Kunst, film, litteratur	71	67	73	1.03	.94
-- Husflid	89	91	89	1.00	1.02
Totalt kunst og kultur	58	54	50	.86	.93
Totalt andre organisasjonstyper	47	47	36	.77	1.00

NOTE: Festivaler og andre typer kulturforeninger er utelatt pga. få gyldige svar (få av dem er basert på formelt medlemskap).

⁵ Innvandrertette bydeler og kommuner er ikke underrepresentert i materialet, som inkluderer både Drammen, Grorud bydel og hele Bergen kommune.

I andre organisasjonstyper utgjør kvinner 47 prosent både av medlemsmassen og styremedlemmene, men de innehar bare 36 prosent av ledervervene. Tall fra kommunene i Hordaland, som gjør det mulig å se på utviklingen over tid, viser at mens andelen kvinner blant medlemmer og i styrene har vært stabil de siste ti årene, er andelen kvinnelige ledere redusert fra 42 til 38 prosent (ikke vist i tabellen). Dette er en klar og statistisk signifikant endring.

Tabellen viser at kjønnsrepresentativiteten i styrene i kulturforeningene totalt sett er noe bedre enn tilfellet er i andre typer lokale frivillige organisasjoner. Fordelingen av de ledende posisjonene gjenspeiler likevel heller ikke her medlemsmassen: Kvinner utgjør 58 prosent av medlemmene, 54 prosent av styremedlemmene og 50 prosent av lederne. Blant typene er kvinner karest underrepresentert innen historie og kulturvernorganisasjoner. Her er menn i klar majoritet blant medlemmene (65 prosent), og dominerer i enda større grad på ledersiden (79 prosent). Innen kunstforeningene og husflidslagene er kvinner i klart flertall både i medlemsmasse og ledelse, og kvinner dominerer også skolekorps, kor og andre foreninger for teater og dans.

Oppsummert viser vår gjennomgang av den sosiale og demografiske sammensetningen av medlemmer og frivillige i kunst- og kulturforeninger:

- En stabil overrepresentasjon av høyt utdannede, og en noe økende overrepresentasjon av høyinntektsgrupper.
- Kulturforeningene holder bedre på unge frivillige/medlemmer generelt, og unge menn mellom 19 og 33 år spesielt, enn andre typer frivillige organisasjoner.
- Foreningene på kulturfeltet, med unntak av kunst- og filmforeningene, hevder å ha en bredere sosioøkonomisk sammensetning enn andre organisasjonstyper.
- Med unntak av skolekorps, kunst-, film- og litteraturforeninger og til dels historie- og kulturvernforeninger, er etniske minoriteter nesten fraværende i medlemsmassen til kulturforeningene. Med hensyn til styreverv er representasjonen enda dårligere: Etniske minoriteter utgjør 1.0 prosent av styremedlemmene, mot 11.4 prosent av befolkningen.
- Flere kvinner enn menn gjør frivillig arbeid og er medlemmer av foreninger på kulturfeltet. Denne overrepresentasjonen gjenspeiles ikke i ledervervene, som er helt likt fordelt mellom kvinner og menn. I andre typer foreninger er imidlertid skjevfordelingen av ledende posisjoner enda tydeligere.

Endringer og utviklingstrekk i motivasjonen for frivillig innsats og holdninger til deltakelse i kunst- og kulturorganisasjoner

Hvordan ser frivillige og medlemmer på sin egen deltakelse i kunst- og kulturorganisasjoner?

Nedenfor ser vi på mulige endringer i motivasjon for frivillig arbeid, holdninger til egen aktivitet og i synet på måten aktiviteten er organisert på.

Tabell 8: Motivasjon for frivillig arbeid innen kunst- og kulturorganisasjoner, 1997 og 2009. Gjennomsnittsverdier på skala 1-7.

	1997	2009	Endring	1997	2009	Endring
Har venner som arbeider frivillig	4.17	3.82	-.35	3.73	3.74	.01
Mer fornøyd med meg selv	4.65	4.67	.02	4.26	4.51	.25
Nærstående oppfordret til friv.arbeid	3.17	3.58	.41	3.12	3.26	.14
Kan lære mer om det jeg arbeider for	5.08	5.01	-.07	4.85	4.93	.08
Kontakter til hjelp i arb.livet senere	3.47	3.43	-.04	3.18	3.35	.17
Sosialt press til å delta	2.53	2.41	-.12	2.25	2.29	.04
Gjøre noe konkret for saker som opptar meg	5.76	5.45	-.31	5.47	5.36	-.11
Føler meg betydningsfull	3.69	4.36	.67	3.52	4.21	.69
Lærer noe gjennom praktisk erfaring	5.06	5.19	.13	4.75	4.84	.09
Bra å ha attest fra jobb som frivillig	2.65	3.23	.58	2.75	3.34	.59
N (gjennomsnitt)	80	116		780	930	

NOTE: Inkluderer kun de som har brukt *mest tid* på frivillig arbeid innen en kulturorganisasjon. Skalaen går fra 1 (ikke betydning for meg som frivillig) til 7 (stor betydning for meg som frivillig). *

Tabell 8 viser motivasjon for frivillig arbeid blant de som har brukt mest tid på innsats for en organisasjon innen kunst- og kulturkategorien. Denne avgrensningen er gjort fordi respondentene blir bedt om å svare på spørsmål om sin frivillige innsats i sin alminnelighet. Hvis frivillige i en kulturforening samtidig har vært mer aktive i en annen type organisasjon, kan det hende at det er denne organisasjonen de har i tankene når de svarer på spørsmålene.

Dette begrenser antallet respondenter, og det er bare én endring som er statistisk signifikant på 90 prosent-nivå: Å føle seg betydningsfull gjennom å arbeide frivillig har blitt en viktigere motivasjonskilde. Dette er også den sterkeste økende motivasjonskilden for frivillig arbeid i organisasjonslivet som helhet (Wollebæk & Sivesind 2010). Også de ikke-signifikante økningene

følger mønsteret innen andre organisasjoner: Ønsket om å styrke posisjonen på arbeidsmarkedet gjennom en attest på at man er frivillig ser ut til å få økt betydning i kulturorganisasjonene så vel som i andre typer organisasjoner. Også i kulturforeningene ser begrunnelser knyttet til selve saken (”gjøre noe konkret for saker som opptar meg”), ut til å ha noe mindre betydning. I det store og hele ser altså motivasjonsendringene i kultursektoren ut til å følge bildet vi har observert i organisasjonslivet som helhet.

Tabell 9: Holdninger til demokrati og deltakelse etter viktigste medlemsorganisasjon

	Kunst og kultur		Andre organisasjonstyper	
	1997	2009	1997	2009
Det er viktig for meg at organisasjonen er demokratisk organisert				
Svært enig	67	69	73	75
Delvis enig	22	23	17	17
Verken enig eller uenig	6	4	7	6
Delvis uenig	-	.9	2	1
Svært uenig	5	4	.9	.7
N	76	110	869	855
Gjennom å delta i organisasjonen får jeg en god skoloring i demokratiske spilleregler				
Svært enig	25	23	24	29
Delvis enig	37	39	31	35
Verken enig eller uenig	25	25	32	23
Delvis uenig	11	7	6	7
Svært uenig	3	6	7	5
N	76	111	775	849
Jeg stiller gjerne opp på bestemte tiltak organisasjonen setter i gang, men orker sjelden å delta i vanlig møtevirksomhet				
Svært enig	12	14	13	19
Delvis enig	14	16	23	25
Verken enig eller uenig	10	7	16	12
Delvis uenig	18	20	19	14
Svært uenig	46	44	28	30
N	78	108	847	852
Man gir et viktig bidrag til organisasjonen også ved å stå som passivt medlem				
Svært enig	21	29	36	41
Delvis enig	32	36	37	34
Verken enig eller uenig	12	7	9	7
Delvis uenig	13	12	10	9
Svært uenig	21	16	8	9
N	75	110	869	853

Når det gjelder synet på internt demokrati og egen deltakelse, er endringene beskjedne blant medlemmene som vurderer tilknytningen til en kulturorganisasjon som sitt viktigste medlemskap. Selv om det store flertallet også innen kulturorganisasjonene mener internt organisasjonsdemokrati er viktig, legges det noe mindre vekt på slike strukturer innen disse organisasjonene enn i andre organisasjonstyper. Den økende tilslutningen til organisasjonslivet som arena for demokratisk skoloring som vi finner innen andre organisasjonstyper, manifesterer seg ikke innen kulturorganisasjonene.

Det er en tendens (som på grunn av få observasjoner riktignok ikke er statistisk signifikant for kulturorganisasjonenes del) til økt aksept for passivt medlemskap som følger utviklingen i organisasjonslivet for øvrig. Det er heller ingen målbar økende tendens til å ville heller delta i konkrete enkelttiltak enn i vanlig møtevirksomhet, et utsagn medlemmene i kulturorganisasjonene fortsatt avviser i betydelig større grad enn medlemmer av andre organisasjonstyper.

Tabell 10: Syn på betydningen av å utføre frivillig arbeid for en bestemt organisasjon, 1997 og 2009, etter organisasjonstype man har arbeidet mest for. Alle frivillige, prosent.

% som svarer det er viktig å arbeide for en bestemt organisasjon (vs. kunne like gjerne gjort det samme arbeidet for andre organisasjoner som driver med liknende aktiviteter).			
	1997	2009	
Kunst- og kulturorganisasjoner	74	62	-12*
N	70	117	
Andre typer organisasjoner	72	60	-12**
N	606	730	

* Endringen er signifikant på 90%-nivå. ** Signifikant på 99%-nivå.

Også i graden av tilknytning til enkeltorganisasjoner (vs. aktiviteter), følger kunst- og kulturorganisasjonene utviklingen i organisasjonssamfunnet som helhet. Andelen av de frivillige som sier at det er viktig for dem å arbeide for en bestemt organisasjon, i motsetning til å like gjerne gjøre det samme arbeidet for andre organisasjoner som tilbyr liknende aktiviteter, er synkende både innen kunst- og kulturfeltet og i andre organisasjoner.

Oppsummert viser analysen av utviklingstrekk i frivillige og medlemmers motivasjon og holdninger til deltakelse:

- Motivasjonsendringene innen kulturforeningene følger organisasjonssamfunnet for øvrig, med en sterkere vektlegging av å føle seg betydningsfull og å styrke posisjonen på arbeidsmarkedet gjennom frivillig arbeid.
- I kulturorganisasjonene, så vel som i andre typer, er det økende aksept for passivt medlemskap og en synkende andel av de frivillige som føler seg sterkt knyttet til enkeltorganisasjoner.

Oppsummering

I dette notatet har vi analysert sysselsetting, økonomi og frivillig innsats innen ICNPO-kategori 1100 (kunst- og kulturorganisasjoner).

Med hensyn til sysselsetting og økonomi, viste analysene en vekst i både betalt og ubetalt arbeid, driftskostnader og produksjon som er høyere enn sektoren som helhet. Blant lokale foreninger var driftskostnadene i 2008 2.1 milliarder. De viktigste inntektskildene var (i synkende rekkefølge) egne innteksbringende aktiviteter, tilskudd fra det offentlige og inntekter fra medlemskontingent. Inntekter fra det offentlige ser ut til å øke noe, mens inntekter fra medlemskontingent utgjør en mindre andel i 2008 enn i 1997.

Videre har vi vist en positiv tendens for frivillighet på kulturfeltet sammenliknet med organisasjonslivet for øvrig. Andelen frivillige og tallet på foreninger øker noe, mens medlemstallene holder seg høye. Enkelte typer aktiviteter sliter imidlertid i motvind. Korene, korpene for barn og voksne og folkemusikkaktiviteter har blitt svekket de siste ti årene. Derimot fortsetter framgangen for aktiviteter knyttet til lokal historie og kultur, og kulturfestivalene organiserer en større andel av de frivillige. Det er også vekst i aktiviteter som det er knyttet høyere kulturell kapital til; kunstforeninger, filmklubber og liknende.

Den sosiale sammensetningen av frivillige og medlemmer på kulturfeltet er preget av en klar overrepresentasjon av høyt utdannede og høyinntektsgrupper. Foreningene på kulturfeltet, med unntak av kunst- og filmforeningene, hevder likevel å være inkluderende med hensyn til ulike yrkes- og utdanningsbakgrunner. Gjennomsnittsalderen blant de aktive øker, men kulturforeningene, og spesielt musikkforeningene, holder bedre på unge enn det vi finner i de fleste andre organisasjonstyper.

Minoritetsbakgrunn har ingen selvstendig effekt på sannsynligheten for frivillig arbeid innen kulturfeltet. Men med få unntak (først og fremst skolekorpene), er minoritetene nærmest fraværende i kulturforeningenes medlemsstokk. Fordelingen av styreposisjoner er enda mer ujevn: 99 prosent av styremedlemmene i kulturforeningene består av personer tilhørende majoritetsbefolkningen. Skolekorpene har den høyeste representasjonen av minoritetspersoner i styrearbeid i kultursektoren.

Også med hensyn til kjønn er det utfordringer knyttet til representativitet i styrene i kultursektoren. I forhold til kvinneandelen blant medlemmer og styremedlemmer, er andelen kvinnelige ledere på kulturfeltet disproporsjonalt lav. I andre typer foreninger er imidlertid skjevfordelingen av lederverv enda tydeligere.

Endringer i motivasjon og holdninger til deltakelse på kulturfeltet er i stor grad de samme som vi har observert innen andre typer organisasjoner; en økende betoning av styrket selvfølelse og mulige

fordeler på arbeidsmarkedet som motivasjon for frivillig innsats. Som i andre typer organisasjoner, uttrykker også medlemmer av kulturorganisasjoner økende aksept for passivt medlemskap, og en sterkere tilknytning til *aktiviteter* på bekostning av *organisasjoner*.

Referanser

- Enjolras, B. & Wollebæk, D. (2010). *Frivillige organisasjoner, sosial utjevning og inkludering* nr. 2010:4. Oslo: Senter for forskning på sivilsamfunn og frivillig sektor
- Sivesind, K. H. (2007). *Frivillig sektor i Norge 1997–2004. Frivillig arbeid, medlemskap, sysselsetting og økonomi*. Rapport nr. 2007:10. Oslo: Institutt for samfunnsforskning
- Sivesind, K. H., Lorentzen, H., Selle, P. & Wollebæk, D. (2002). *The Voluntary Sector in Norway – Composition, Changes, and Causes*. Report nr. 2002:2. Oslo: Institute for Social Research
- Sivesind, K. H., Lorentzen, H., Selle, P., Wollebæk, D., Sokolowski, S. W. & Salamon, L. M. (2004). Norway. I L. M. Salamon, S. W. Sokolowski & Associates (red.), *Global civil society: Dimensions of the nonprofit sector, Volume II*. Bloomfield, CT: Kumarian Press.
- Stortingsmelding nr. 39. (2006–2007). *Frivillighet for alle*. Oslo: Kultur- og kirke departementet Hentet fra <http://www.regjeringen.no/pages/1998147/PDFS/STM200620070039000DDDPDFS.pdf>
- Wollebæk, D. & Sivesind, K. H. (2010). *Fra folkebevegelse til filantropi? Frivillig innsats i Norge 1997-2009*. Rapport nr. 2010:3. Oslo: Senter for forskning på sivilsamfunn og frivillig sektor. Hentet fra http://www.sivilsamfunn.no/content/download/26332/580738/file/VR_2010_3_web.pdf